

**УЗОРНИК
У ПОГРАНИЧЈУ**

Библиотека ПОГРАНИЧЈЕ, књига осма
Оснивач Драгољуб Б. Ђорђевић

**УЗОРНИК У ПОГРАНИЧЈУ
ИСТОЧНЕ И ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ**
ЗБОРНИК РАДОВА ВОДЕЋЕГ НАЦИОНАЛНОГ ЗНАЧАЈА

Приређивачи
Драгољуб Б. Ђорђевић
Весна Трифуновић
Његош Драговић

Издавач
Прометеј, Нови Сад
Универзитет у Нишу – Машински факултет

За издавача
Зоран Колунџија
Властимир Николић

Рецензенти
Бранимир Стојковић
Емина Копас Вукашиновић

Компјутерска опрема и прелом
Прометеј, Нови Сад

Штампа
Пунта, Ниш

Тираж
300

ISBN 978-86-515-0933-2 (Прометеј, Нови Сад)
ISBN 978-86-515-0933-2 (Машински факултет, Ниш)

УЗОРНИК У ПОГРАНИЧЈУ ИСТОЧНЕ И ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ

приредили
ДРАГОЉУБ Б. ЂОРЂЕВИЋ
ВЕСНА ТРИФУНОВИЋ
ЊЕГОШ ДРАГОВИЋ

ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад

Машински факултет у Нишу

2014.

Зборник водећег националног значаја припремљен је у оквиру пројекта 179013

ОДРЖИВОСТ ИДЕНТИТЕТА СРБА И НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У
ПОГРАНИЧНИМ ОПШТИНАМА ИСТОЧНЕ И ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ

који се изводи на Универзитету у Нишу – Машински факултет, а финансира га
Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	vii-xiv
Недељко Богдановић	
1 ЕВРОПСКИ ШАМПИОН У ОДБОЛЦИ: РЕПРЕЗЕНТАТИВАЦ МИХАЈЛО МИТИЋ (ВЕЛИКО ГРАДИШТЕ)	1
Милован Вуковић и Александра Вуковић	
2 ДРАГАНА ЖИВОТИЋ – ГЕОЛОГ, НАУЧНИК И ПЕДАГОГ (ГОЛУБАЦ)	17
Нинослав Голубовић и Ивана Илић Крстић	
3 „О ГРИНГО“ У ПЕЛЕОВОЈ ЗЕМЉИ: ФУДБАЛЕР ДЕЈАН ПЕТКОВИЋ РАМБО (МАЈДАНПЕК)	29
Данијела Воза и Његош Драговић	
4 ПОЕТСКИ И МАГИЈСКИ РЕАЛИЗАМ: СЛИКАР РАДИСЛАВ РАША ТРКУЉА (КЛАДОВО)	57
Весна Трифуновић и Весна Милтојевић	
5 МИЛОШ МАРЈАНОВИЋ – УЗОРНИК ИЗ НЕГОТИНСКОГ КРАЈА	77
Милош Тасић и Милош Јовановић	
6 НЕ САМО ЛЕКАР: ПРИМАРИЈУС ДР НЕБОЈША ПАУНКОВИЋ (ЗАЈЕЧАР)	103
Дејан Крстић	
7 ВУКОВИМ СТОПАМА: КЊИЖЕВНИК ЉУБИША РАЈКОВИЋ КОЖЕЉАЦ (КЊАЖЕВАЦ)	129
Лела Милошевић Радуловић и Драгана Стјепановић Захаријевски	
8 ДРАГОЉУБ ЗЛАТКОВИЋ – ЗАПИСИВАЧ ЕТНОГРАФСКОГ, ДИЈАЛЕКТОЛОШКОГ И ФОЛКЛОРИСТИЧКОГ НАСЛЕЂА ПИРОТСКОГ КРАЈА	155
Драган Тодоровић	
9 УМЕТНИЧКЕ ВЕРТИКАЛЕ И ХОРИЗОНТАЛЕ: СЛИКАР ПЕРИЦА ДОНКОВ (ДИМИТРОВГРАД)	187
Јасмина Петровић и Зоран М. Јовановић	

10	„СИТНО КОЛО ДО КОЛА“: ХАРМОНИКАШ ЧАСЛАВ ЉУБЕНОВИЋ (БАБУШНИЦА)	209
	Марија Марковић и Данијела Гавриловић	
11	ТАЛЕНТОМ ПРЕКО ГРАНИЦА: СЛИКАР ДОБРИ СТОЈАНОВИЋ (ЦРНА ТРАВА)	225
	Сузана Марковић Крстић и Александра Костић	
12	„ДРУМ ШИРОК, ПРАВ, ЦАРСКИ“: ГЛУМАЦ ДРАГАН СТАНКОВИЋ (СУРДУЛИЦА)	257
	Марија Станковић и Душан Стаменковић	
13	ПУТ ДО БЕЛОГ ХЛЕБА: ДОЦЕНТ ВАНЧЕ БОЈКОВ (БОСИЛЕГРАД)	273
	Зоран Јовановић	
14	МЕТОДИКА НАСТАВЕ МАТЕМАТИКЕ: УНИВЕРЗИТЕТСКИ ПРОФЕСОР ТОДОР МАЛИНОВИЋ (ТРГОВИШТЕ)	289
	Данијела Здравковић	
15	ОД АНТОЛОГИЈА ДО МЕТОДИКА: ПРОФЕСОР ЧАСЛАВ ЂОРЂЕВИЋ (БУЈАНОВАЦ)	311
	Јован Живковић	
16	УЧИТЕЉ ИГРАОРАЦА: ДОЦЕНТ СЛАВОЉУБ УЗУНОВИЋ (ПРЕШЕВО)	323
	Драгољуб Б. Ђорђевић	
	Протокол	337
	Индекс имена	339
	О приређивачима	343
	О писцима	345

ЗАХВАЉУЈЕМО НА ФИНАНСИЈСКОЈ ПОМОЋИ МИНИСТАРСТВУ
ПРОСВЕТЕ, НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Недељко Богдановић
Универзитет у Нишу – Филозофски факултет

ПРЕДГОВОР: УЗОРНИК ИЗ ПОГРАНИЧЈА

Зборник који је пред читаоцем¹ објављује се као резултат рада на научноистраживачком пројекту *Одрживост идентитета Срба и националних мањина у пограничним општинама источне и југоисточне Србије*, и посвећен је теми *Узорник у пограничју источне и југоисточне Србије* (приређивачи: Драгољуб Б. Ђорђевић, Весна Трифуновић, Његош Драговић).

Препостављамо да је овај научни задатак конципиран као покушај да се општа слика србијанског села (тема првог зборника је *Село у пограничју*) употпуни сазнањима о судбини села у пограничном простору источне и југоисточне Србије, и то преко “изузетних”, нетипичних судбина људи који су више информатори него судеоници стања у одабраном социјалном региону. Наиме, док тема *Старији људи у пограничју* репрезентује слику србијанског села на периферији привредног и културног живота (у основним бојама сиромаштва и усамљености) преко појединачних судбина старих и занемарених људи, тема *Људи пограничја говоре* саопштава и коменатарише ставове активних судеоника пограничја према ситуације у којој се село налази, уносећи у наратив и поглед на некадашњи живот, али и поглед у будућности, упозоравајући при том и на оно што следи, ако се битно не промени однос према пограничју, тема изложена у овом зборнику иде корак даље, тражећи *утицај пограничја на развој талента*, на стварање узора (и узорника), и испитује могућност повратног утицаја успешних људи завичаја на завичај, односно пограничје (о осталим темама види у фусноти 1).

Аутори текстова (по правилу двоје истраживача за истраживачки пункт) исти су као и у претходним зборницима, дакле сарадници на пројекту, што је са становишта “уиграности”, односно методолошке усаглашености пожељна чињеница, и свакако је у интересу пројекта. Са друге стране, то је у неким моментима личило на шаблонизам без

¹ Претходне монографије: *Село у пограничју* (2012), *Старији људи у пограничју* (2013), *Људи из пограничја говоре* (2014), *Породично домаћинство у пограничју источне и југоисточне Србије*, 2014; *Ваишар у пограничју источне и југоисточне Србије*, 2014; *Сирово Борово: социолошка генеза прешевског Цакановца*, 2014. Поред ових издања најављена су („пред изласком“, за 2014) и зборници посвећени темама: *Проучавање друштвених појава: методолошка разматрања*; *Учитељ у пограничју*; *Занимљиви Роми*.

посебних резултата. На пример, богато (подацима и иначе) илустрован текст о месту порекла² скоро да је небитан у случајевима када је саговорник још у детињству напустио истраживано место и рано се из њега изместио. Већина текстова овог зборника оптерећена је количином информација о родној општини (демографских, економских, историјских), што је примереније да су све оне дате у првој књизи пројекта, или у свесци *Село у пограничју*.³ Или, нека питања, а она су била иста за све, слабо су се дотичала стварног односа саговорника са завичајном базом, па делују као наметнута. Просто, мало су где “легла” и постала индуктивна.

Истраживачки радови овог зборника настали су на основу интервјуа са људима одабраним по следећим принципима: да је саговорник пореклом из одабраног места одређене општине (пограничне), да је у нечему изнадпредовао у односу на средину из које потиче (талентом, образовањем, друштвеним статусом, успехом у неком послу), с претпоставком да није раскинуо са завичајем. Нека очекивања као да су са натегнутим хипотезама: (а) средина је била неправедна према талентованом појединцу..., (б) постоје компаративне предности..., (в) узорник има обавезу према завичају..., а (г) међугранична сарадња не само нужна, да је пожељна (ваљда и за финансијера истраживања (!?), или пак да је “у тренду”), већ је *прва* (скоро као једина срећа – ако је има, или несрећа – кад је нема!).

Узорници су углавном људи који више нису сељаци (види базу претходних зборника⁴), и који су, по правилу, измештени из средине из које су поникли. Родни крај за њих је, међутим, како извире из највећег броја интервјуа, завичај, што значи више духовни него реални социјални простор. Због тога је њихов поглед на полазну средину специфичан, јер се о њему суди “издалека”, са извесне удаљености – и временске, и просторне. Они не подносе стварне тешкоће и не уживају стварне животне услове, већ о животу у завичају (пограничју) суде на основу сећања, сентимента или редукованих информација. Има, додуше, и оних који се нису физички удаљили од родног места, али су духовно (интелектуално, стручно, професионално, каријером) подалеко од својих ближњих, са којима имају службене односе.

Такав саговорник, више именован него дефинисан, као *узорник*, није, међутим, само информатор о своме односу са средином (на почетку каријере, током живота, и на удаљености од ње), већ је скоро аутоматски сâм предмет истраживања. Због тога читаоцу недостаје управо

² У једном случају текст о средини дужи је од текста о узорнику.

³ У случајевима када је исто село двапут захваћено проучавањем, подаци о селу дају се оба пута (Бели Поток, у широј и ужој верзији).

⁴ О томе се може судити и по насловима истраживачких тема – зборника: *Село у пограничју*; *Старији људи у пограничју*; *Људи из пограничја говоре*.

таква анализа: какав је однос узорника и оних који га таквим сматрају. Засад радови изложени у овом зборнику остају сваки на свом случају, а не знамо хоће ли доћи до неке систематизације и синтезе сазнања до којих се дошло у појединачним интервјуима и њиховим коментарима. Мислимо – ваљало би.

Узорници су: Часлав Љубеновић (музичар), Перица Донков (сликар), Добри Стојановић (сликар), Радислав Тркуља (сликар), Драган Станковић (глумац), Драгољуб Златковић (агроном, истраживач етнолог), Ванче Бојков (новинар и научни радник), Михајло Митић (спортиста, одбојкаш), Дејан Петковић (спортиста, фудбалер), Часлав Ђорђевић (просветни радник, књижевни критичар и историчар), Тодор Малиновић (научни радник, проф. универзитета), Драгана Животић (научна радница, проф. универзитета), Славољуб Узуновић (научни радник, доцент универзитета), Милош Марјановић (научни радник, проф. универзитета), Љубиша Рајковић (научни радник у области језика и књижевности), Небојша Паунковић (лекар, примаријус).

Такав избор омогућава да се оствари сложенији однос према завичају, али однос тешко сводљив на социолошки именитељ:

- завичајна мелодија и звук запамћен у детињству, блиски су доживљају ликовног уметника (сликари и музичари);

- истраживачи народног језика и усмене културе (Рајковић, Златковић) никад се и не могу изместити из средине, која је овде само случајно погранична, јер целог века траје њихово “копање” управо по прошлости;

- спортисти су упућени на “виши ранг” свога умећа, јачи је утисак који имају на средину него средина на њих (Петковић, Митић);

- научни радници и професори универзитета за средину могу бити неки идеал, али по природи ствари припадају ширим социјалним сферама и струкама; везе су им природно јаче ако им је средина и предмет научног истраживања; или ако им је радно место у завичају (Малиновић, Животић, Марјановић, Ђорђевић, Бојков, Узуновић);

- здравствени радник (Паунковић) утилитарно је утемељен у средину која од његовог умећа зависи у судбоносним тренуцима живота.

Код највећег броја узорника везе са пограничјем (завичајем) врло су слабе, за истраживача готово депримирајуће.

Људске особине на којима је формиран узор су таленат и интелектуална способност, али у свим случајевима и радиност, прегнуће, амбиција. Сви узорници имају резултате (композиције, слике, књиге, спортске рекорде, каријере), и шире посматрао они, ма колико то било евидентно, свој завичај прикључују ширим духовним просторима и ширим социјалним окружењима (некад и изван појединачне науке, или сопствене земље).

Без обзира на спектар који формира струка, или област којом се изабраник бави, чиме је и заслужио да буде предмет једног научног пројекта, сигурно је да “узорнички” карактер наведених уметника, научних радника, спортиста и здравственика, формира занимљиву структуру социјалних и духовних веза средине и појединца. При томе су (разумљиво) неједнаке и неуједначене премисе са којима се оперише:

- каријером научног радника средина се само може поносити, узорника може приказивати узорником у личној похвали (суграђани, рођаци, генерацијско друштво) или препоруци младима, нараштају кога треба васпитавати на примерима (да буду као неко њихов!);

- уметничким се резултатима може дивити, оно могу бити узбудљиви и провокативни (ако су доступни завичајцу!), али се не може томе тежити као идеалу (бар немамо такве доказе), а слава коју уметници заслужују може бити (у нашим приликама) и разлог неспоразума (не-разумевање, ниподаштавање, нарочито у нашим условима када бављење уметничким радом не доноси благостање које човек из сиромашног пограничја види као идеал, или завист);

- спортисти су људи за дивљење, с њима иде масовна подршка, неретко (некритичка, навијачка, јер како би друкчије било) идентификација;

- истраживачи народног живота, који по природи ствари, откривају и врлине и мане средине, и обзнањују интиму и локално свету и времену, ретко имају подршку те средине, јер су они огледало у коме се лик средине појављују и у неповољном светлу, а истина није увек пријатна;

- однос према професији, и узорнику на основу професионалног односа, пропорционалан је значају који узорник остварује за средину и појединца (спасити живот је изнад сваке карактерне врлине и појединачног резултата).

Кад бисмо се мало нашалили, могли бисмо измислити овакву изјаву (не само за теренског истраживача социолошког пројекта): *каких смо се дивних слика нагледали, док смо коментарисали јучерашње утакмице, данас мора да откажемо записивачу народних песама, пошто је вечерас концерт, сутра треба да идемо у град да уписујем дете на факултет, али све мора да прекинем и да одем до лекара, много ме плаши срце и притисак.*

Читалац ће лако уочити приоритете, а они су условљени значајем, који најпре има егзистенцијалну позицију и креће се ка доколици. При том није у питању вертикала, него хоризонтала – све је важно, али је све на линији *од мора ка може, од нужног ка уобичајеног, од стварног ка могућем, од сада ка после, од ближег ка даљем.*

Основно начело је успех узорника.

Однос средине према овом начелу такође је вишестран: спортиста најпре ангажује социјално-психолошки потенцијал средине, има највише подршке, али сем тога његов успех је безначајан за друге; успех уметника је релативан али је од ширег значаја и не увек сагледив у реалном времену настанка; успех истраживача је од ширег значаја и у служби другог (следећег) времена; успех научног радника (гледано из пограничја, и уопште из средине одакле потиче узорник) од конкретног је, али појединачног значаја (ако је уз то и наставни рад), али има и шире димензије (образује генерације и уграђује се у општи резултат); успех здравственог радника има конкретан значај (помоћ појединцу) и најозбиљније егзистенцијалне реперкусије (често је битан фактор спасавања или продужења живота).

Средина се неретко понаша одвећ утилитарно: узорник ће бити већи узорник ако као “наш човек” помогне да се неко упише у школу, ако помогне да се положи испит код “баук”-професора, ако помогне при запошљавању, ако ме прими на преглед преко реда, ако ме излечи... Шта да радимо са вешћу да је “наш” сликар отворио изложбу у престоници?! Ако “наш” спортиста “хара” у земљи фудбала с друге стране планете?!

Разуме се, сви су узорни ипак узорни, свако на свој начин.

Истраживачи су исправно рачунали да су и узорници имали узор, па се једно питање такво појављује, а одговори су такви да помажу лику испитаника, али награђују и читаоца: доносе многа имена за које обични људи или нису знали одакле ти значајни људи потичу, или нису могли претпоставити докле је стигла читава плејада људи из најскровитијих (пограничних) забити који су се трудом, знањем и умењем уградили у културну историју народа.⁵

Како се и очекивало, узорници као људи са вишим способностима, високим образовањем, израженом сензибилношћу, и са ширим погледима на стварност (једнако важећу или прошлу) понудили су много занимљивих опсервација који се не тичу само административне позиције завичаја (пограничје), већ формулишу, иако појединачна, дубока са знања о природи (теренско, фитонимско, зоонимско, хидронимско окружење), времену (и доба живота, и историјског, календарског), суживоту (породица, обичаји, морал, генерацијска средина), судбини, предностима и могућностима, условима и намерама, појединцу и друштву.

Узор, ако је узор, има повратни утицај, он је идеал, коме се тежи, или он је пример који зрачи и потврђује да је идеал остварив. Одговори, међутим, који су дошли на питање веза и односа који иду од узорника ка средини, садрже доста (реалне) критичности. Испитаници-

⁵ Занимљиво је да ни једноме узорнику узор (или изабраник) из завичаја није био неко из оружане историје, из рата, револуције, политичког живота...

ма је познато да их средина високо вреднује, и због тога углавном осећају дуг према завичају, сматрајући да и треба и могу више учинити за завичај. Истина, тај поглед долази искоса, и има актуалистичку визуру (природне вредности и историјски остаци намећу претпоставку да је туризам она компаративна предност – одабраних – пограничних општина, али све оно што туризам прати, и обезбеђује, или се превиђа, само претпоставља или занемарује).

Текстови зборника занимљиви су читаоцу најпре, ако не и највише, по томе што су то, једним делом, коментарисани транскрипти сусрета с иначе занимљивим саговорницима – узорницима које изузетним чини њихова позиција у друштву, њихов таленат, лични резултат, чија је узорност у позитивном резултату (сви они имају пожељне особине, сви су на понос своје средине, сви су хуманистички представници географско-социјално-психолошке регије, сви су оличење идентитарних својстава (очекиваних, промовисаних или верификованих) типова пограничја. Проблематичан је управо тај последњи, али и основни, услов “колико су све то што су” израз пограничја, и колико је пограничје укључено у њихов идентитет и резултат. Зато што је то битно питање, зарад његове одгонетке и постоји сам пројекат, са амбицијама да макар отвори питања ако их не може затворити. Доиста, тешко да се преко судбине једног сликара, глумца, спортисте и сл. може закључити да ли одабрани сектор пограничја рађа и формира баш такве социопсихолошке типове (идентитетске маркере) или су они случајност која се може поновити у било којем социјалном окружењу, али се може (што је, мислимо, и задатак овог пројекта), испитати, и описати, колико социјално окружење утиче да то што се с одређеним предиспозицијама (с талентом, физичким и умном способностима) развије почетне вредности у резултат који ће га начинити узорним.⁶

Посматрајући след зборника радова насталих по овом пројекту (види напомену 1), истраживање у целини иде од општег ка појединачном, од глобалне слике ка индивидуалним вредностима: од географских, социолошких, руралних, економских, демографских и културних особености (зборник 1), преко, анализе конкретних случајева односно позиције најстаријих житеља села, коју одређује општа одлика пограничног села – сиромаштво и самоћа (зборник 2), коментара наратива одабраних људи пограничја (сељака који имају богато животно иску-

⁶ Док размишљам о свему овоме, и призивам у свест десетак наших националних узорника (Руђер Бошковић, Вук Караџић, Никола Тесла, Михајло Пупин, Милутин Миланковић, Јован Цвијић, Радомир Лукић, Драган Џајић итд.), једино што се примећујемо кад се посматрају заједно јесте да их је више са села него из града. Али, можда ни то ништа не говори у крајњој линији, јер су оно што су постали кад већ нису били у селу?! Скоро стереотипно!

тво, некад и из времена свога детињства, или пре њега, да нису без неке визије будућности, и располажу вољом да учествују у истраживању своје околине). Поред сељака, ова тема (људи из пограничја говоре) обухватила је и разговоре са људима који нису типични сељаци, али су завичајци који свој живот остварују у пограничју (зборник 3), до зборника пред нама, о којем је овде реч, који оперише изјавама изборника, узорника, односно њиховим одговорима, ширим или ужим, по питањима која су осмишљена унапред и свима подједнако задата, и где се они појављују као информатори, нудећи прилику да и сами (преко својих изјава) буду предмет истраживања. Тај моменат се у појединим радовима и наглашава, углавном тамо где је разговор комплексан, а наратив комплетан (случај сликара Донкова).

Садржина *Зборника* управо због тога што оперише контактима са индивидуалцима, несводивим на стереотипне одговоре на заједничка питања, усто имајући за предмет истраживања однос средине (источно и југоисточно-србијанског и пограничја) и узорника (интелектуалаца и особа са високим резултатима) потребује рад на следећој инстанци, с погледом на целину. Тај корак, надамо се, може учинити и сам колектив пројекта, али можда ће се на то одлучити и неко изван пројекта, коме ће садржај зборника *Узорник у пограничју* бити подстицај за нова размишљања или потврда постојећих наговештаја који су били евидентни, али им је недостајао сведок – онај ко је из завичаја понео таленат, завичајни звук, или боју, који носи духовно наслеђе (морал), или је испуњен обавезама према завичају, односно народу уопште.

Шта зборник радова *Узорник у пограничју источне и југоисточне Србије* нуди читаоцу, науци, пограничју,?

а) По нашем скромном мишљењу, као једном читаоцу који је међу првим читаоцима целине зборника (јер се ово пише за нешто што ће тек бити публикувано), свако од наведених субјеката прихватиће *Зборник* као резултат озбиљног рада да се једно питање (однос завичаја и његових репрезентаната) први пут стави на дневни ред друштвених истраживања, и обради преко конкретних увида у ставове централног судеоника тога односа – узорника. На мање обавештене, у какве и сам спадам, најпре делује изненађење да су сви овде споменути и “обрађени” узорници управо са овог подручја наше националне и социјалне заједнице, које се ипак мора схватити периферним у односу на културне центре којима је сваки таленат упућен. Најчешће смо их видели, сретали, за њих чули, или о њима читали везујући их за средину где живе и раде, где се њихов рад опредмећује, где су службено деловали, имали изложбу, концерт, објавили књигу..., а завичај или није био у томе важан, или је пренебрегаван. Што познатији, тим су нам више деловали као величине, као “лави” изашли “из грмена великога”! Одједном, ево их у

сенци Власине, у Пчињи, крај Тимока, у рударском насељу, у гунгули сеоске светковине... Неки никад нису ни отишли одатле, неки се радо враћају, неки би се вратили..., неки се само сећају. И то је доста. Један песник, из истог завичаја, певао је: “Нисмо побегли, / за нама иду остављене шуме...”.

б) Наука добија веродостојне податке из једног пресека стања завичаја (о општини и родном месту – оно што би се могло сматрати социјалним миљеом – демографским, економским, културним – са културолошким предзнаком), и аутентичне изјаве саговорника о односу узорника и полазне средине која га таквим сматра, добија наратив о духовној вези са местом и временом свога детињства које је иначе врло битно за креативно одрастање и развој талента. Неретко наративи доносе и експликације и реминисценције погледа који именују актуелно стање у души (могућностима, жељама, намерама) узорника на одржавању или обнављању везе са том средином. Тај однос је ипак специфичан, и добро служи пројекту (*пограничје!*). Наиме, после више година живота у другој средини, кад се више не живи стварни и тегобни живот пограничја, кад је веза са завичајем (све више) само духовна,⁷ та је средина често као свака друга – страна средина коју посећујемо као туристи (само мало жаркија, топлија). Није стога чудно што на питање о компаративним предностима пограничја већи део испитаника бира управо туризам!

в) Пограничје, по дефиницији, смештено на периферији националне и државне, што ће рећи привредне и културне, заједнице, преко својих изабраника, који се укључују у културу, школство, привреду, спорт шире заједнице, сем психолошког значаја за завичајце, сели се у саме централне токове, а у неким случајевима и прелази државне границе (спорт, уметност, наука). Информације о пограничју доиста проговарају кроз слике, музику, литературу, спорт и природно је да расте и интерес шире заједнице за завичај узорника. То, као што и сами радови *Зборника* показују, није довољно искоришћено, а могло би да помогне – да се спречи даље пропадање села “на граници”, да се ревитализују замрле могућности развоја, и да се промени слика живота, набоље, разуме се. Тој сврси, поред осталог, служи и укупна садржина *Зборника*, у којој обавештеност истраживача и лично учешће предмета истраживања (узорника), чине централни део и свему дају дубљи и далекосежнији смисао.

Утисак с почетка нашег предговора лепо се завршава надом у успешност пројекта и делотворност идеја које из њега као научне подлоге произилазе.

⁷ Неретко је однос са завичајем само успомена, и то на време кад је узорник био млад, дете, и кад је гледано с повећег растојања тамо и тада „било лепо“.

Милован Вуковић

Универзитет у Београду, Технички факултет у Бору

Александра Вуковић

Висока железничка школа струковних студија

**ЕВРОПСКИ ШАМПИОН У ОДБОЈЦИ:
РЕПРЕЗЕНТАТИВАЦ МИХАЈЛО МИТИЋ
(ВЕЛИКО ГРАДИШТЕ)***

Уводна разматрања

Одбојкаш и капитен Црвене звезде и државни репрезентативац Михајло Митић (слика 1) рођен је 17. септембра 1990. године. Одрастао је у Великом Градишту, граду на Дунаву надалеко познатом по успесима у свету спорта. Клуб из овог места (*ВГСК*) годинама се такмичио с тимовима у елитном друштву некадашње државе (СФРЈ), освојивши и првенство 1980. године, а великоградиштански одбојкаши су наступали и у националним селекцијама.

Михајлов отац Миодраг, директор Дома здравља у Великом Градишту, наступао је у 14 мечева на европским првенствима – 1979. у Паризу (освојио бронзану медаљу) и 1981. године, а одиграо је и шест мечева на Олимпијским играма у Москви 1981. године када је репрезентација СФРЈ заузела шесто место.

Да ивер не пада далеко од класе показао је и Миодрагов син Михајло на 27. сениорском одбојкашком првенству Европе одржаном од 10. до 18. септембра 2011. године у Чешкој и Аустрији. У свом првом учешћу на неком великом такмичењу, само дан после свог 21. рођендана, Михајло Митић се у Бечу окитио одличјем највећег сјаја. Одбојкаши Србије су освојили златну медаљу победивши репрезентацију Италије са 3:1 (17:25, 25:20, 25:23, 26:24). Но, тзв. “финале пре финала” одиграло се само дан раније (17. септембра) када су репрезентативци Србије изашли као победници из крајње драматичног дуела с традиционално неугодном Русијом, победивши са 3:2 (25:23, 17:25, 22:25, 33:31, 15:13). У освајању другог злата за национални тим (прво је

* Припремљено у оквиру пројекта *Одрживост идентитета Срба и националних мањина у пограничним општинама источне и југоисточне Србије* (179013), који се изводи на Универзитету у Нишу – Машински факултет, а финансира га Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС.

освојено 2001. године на ЕП у Острави), а првог под заставом Србије, Михајло Митић је дао видан допринос будући да се налазио на терену међу изабраницима селектора Србије Игора Колаковића у свих шест утакмица. До сада је за репрезентацију Србије у разним такмичењима млађани Митић одиграо преко 60 мечева.

У дресу *Црвене звезде* током минуле две такмичарске сезоне одбојкаш Михајло Митић је постигао значајне успехе. Одбојкаши *Црвене звезде* су у сезони 2010/11. освојили национални куп, а тријумфовали су и у Супер купу Србије (слика 2). Најзад, после неколико година чекања црвенобели одбојкаши су првенство завршили на првом месту, а част да подигне победнички трофеј припала је управо Михајлу Митићу, капитену *Црвене звезде*. Иначе, мушки сениорски тим *Звезде* је до сада освојио осам титула првака државе, 10 трофеја победника националног Купа, а два пута је био победник Супер Купа Србије.

Успеси које је остварио одбојкаш Михајло Митић несумњиво сврставају овог спортисту у ред узорника.¹ Отуда се у у наставку рада најпре даје краћи опис Великог Градишта (родног места Михајла Митића) с тежиштем на његовој богатој спортској историји. Потом се излажу основни елементи из биографије одбојкаша Митића, а посебно они који се односе на сам почетак његове каријере остварене у родном крају. У другом делу рада предочени су његови одговори на питања из интервјуа који је специјално припремљен за потребе овог истраживања.²

Најзад, у последњем делу рада сагледани су неки од утицајнијих чинилаца који могу повољно деловати на остварење значајних постигнућа у области спорта као својеврсном каналу друштвене промоције (Baker et al. 2003).

О Великом Градишту

Велико Градиште је као насеље настало још у време Римљана, под именом *Pincit*. Овај градић је седиште истоимене општине која се простире у североисточном делу Србије која, у административном погледу, припада Браничевском округу.

На територији великоградиштанске општине, површине 344 км², живи око 22.000 становника у 26 насеља. Седиште општине, Велико Градиште, има око 6.000 житеља и представља административни, привредни и културни центар Општине. На привременом раду у иностранству налази се преко 5.000 грађана (углавном у земљама западне Европе).

¹ узорник, м 1. Онај који је за углед, за пример, узор, узоран човек... 2. Угледан, виђен човек. *Речник СХ језика и израза* 6, 468.

² Интервју, који садржи 13 питања, осмислили су Драгољуб Б. Ђорђевић, Весна Трифуновић и Његош Драговић.

Велико Градиште се на западу граничи са општином *Мало Црњиће*, на југоистоку са општином *Кучево*, а на истоку са општином *Голубац*. На северу је општина омеђена Дунавом који је у дужини од 20 km раздваја од суседне *Румуније*.

Велико Градиште је надалеко познато по својој спортој традицији. Великоградиштански спортски клуб (ВГСК), основан давне 1924. године, представља окосницу развоја спорта; ово друштво у свом саставу има девет спортских клубова са преко 500 младих, што значи да се око 10% житеља овог градића активно бави спортом. Мало која средина се може поредити са Великим Градиштем по овом питању. Одбојкаши су, ипак, пронели спортску славу овог града и читавог Браничева.

Историја одбојке у Великом Градишту

Одбојка је у Великом Градишту почела да се игра још 1945. године када је група ентузијаста формирала екипу која је наступала на ревијалним и пријатељским утакмицама све до 1958. године. Тада је формирана градска екипа под називом *Граничар* која већ 1961. године престаје са званичним наступима због одласка већине играча на студије.

Године 1965. клуб је почео поново да ради под садашњим називом – ВГСК – доживљавајући успоне и падове. Највећи успон одбојкаши овог клуба остварили су у периоду од 1972. до 1980. године. Долазак проверених одбојкашких стручњака у Велико Градиште додатно је допринео популаризацији ове игре, односно њеном подизању на квалитативно виши ниво – створена је чувена “градиштанска школа одбојке” на чије резултате није требало дуго чекати. Са завршетком спортске сале 1972. године отпочиње и најуспешнији период у историји одбојкашког клуба ВГСК.

У својој првој сезони (1972/1973) такмичења у источној групи II лиге СФРЈ одбојкаши ВГСК су заузели треће место. Већ наредне сезоне попели су се за степен више, заузевши друго место иза краљевачке Рибнице. Своју трећу сезону (1974/1975) у овом рангу такмичења одбојкаши из Великог Градишта су после победе над Динамом завршили на првом месту. Тиме је ВГСК постао члан најелитнијег одбојкашког такмичења у земљи, а Велико Градиште најмање место у којем делује лигаш савезног ранга.

Већ после прве прволигашке сезоне ОК ВГСК је остварио успех вредан поштовања – у лиги са 14 чланова заузео је VII место. Наредну сезону (1976/1977) ВГСК је завршио на солидном VIII месту, да би на крају треће сезоне клуб заузео IV место са само два бода заостатка у односу на тадашњег првака. Већ тада је постало јасно да одбојкашким клубу из Великог Градишта ово неће бити крајњи домет. Но, само најсмелији су се усудили да маштају о наслову првака.

У сезони 1979/1980. клуб је постигао свој највећи успех – одбојкаши ВГСК постали су прваци СФРЈ, а у националном купу су освојили III место. Учешће у Купу европских шампиона великоградиштански одбојкаши су завршили на V месту. Два најбоља играча у историји клуба (Митић и Трифуновић) наступала су на навећим такмичењима (ЕП и ЛОИ). У табели 1 дат је састав некадашњег шампиона државе у одбојци.

Премда је тешко мерити индивидуални учинак у колективним спортовима, највише су у редовима 12. шампиона СФРЈ хваљени Владимир Трифуновић и Миодраг Митић.

“Трифуновић и Митић су одбојкашки Кићановић и Далипагић. Без њих ВГСК не би био првак, без њих се ни наша репрезентација не може замислити (Кос 1980, 65).”

Табела 1.

Прваци СФРЈ у одбојци 1980. године – ВГСК

1. Милан Селић	(27 година)	студент (капитен тима)
2. Мате Пиљић	(35)	инжењер
3. Владан Динић	(28)	студент
4. Миодраг Митић	(21)	студент
5. Владимир Трифуновић	(22)	студент
6. Слободан Ђорђевић	(22)	службеник
7. Миомир Рајичић	(26)	радник
8. Ненад Ђорђевић	(20)	студент
9. Љубиша Лукић	(20)	студент
10. Небојша Врзић	(31)	службеник
11. Александар Богдановић	(21)	радник
12. Зоран Витић	(15)	ученик

Пут до највећег успеха у историји клуба постигнут је упркос бројним тешкоћама.

“Да, првак Југославије у одбојци је ВГСК, Великоградиштански спортски клуб, заједно са својих 300 гледалаца, колико може да стане у малену фискултурну салу основне школе ‘Иво Лола Рибар’, која одговара међународним одбојкашким прописима, али не и југословенским. Зато шампиони морају да седају у некакве узане комбије, са оно мало опреме коју имају, и возикају се да би били домаћини у Смедеревској Паланци, Пожаревцу или Неготину.

Неко, ипак, пристине да игра и у Градишту, па оних три стотине срећника у сали школе јављају кроз прозоре и врата онама многобројним напољу како се креће резултат.

Но, и у таквим условима одбојкаши ВГСК су сјајним партијама, три кола пре краја првенства, већ били обезбедили титулу шампиона. На опште запрепашћење (Минић 1980, 24-25).”

Тиме је ВГСК затворио седмогодишњи период (1974–1980) наизменичног смењивања различитих екипа на врху; касније ће загребачка Младост Монтер суверено владати југословенском одбојком, поставши први клуб организован на полу-професионалном принципу.

Подвиг градиштанских одбојкаша био је медијски добро пропраћен не само на страницама спортске штампе (Васиљевић 1880) већ и часописима као што су НИН (Шошкић 1980), ДУГА (Кривокапић 1980), Илустрована политика (Кос 1980), Радио-тв ревија (Минић 1980) и др.

После историјског успеха оствареног 1980. године клуб је одржавао континуитет рада и резултата с променљивим успехом, што је у великој мери зависило од економских околности. Ипак, клуб је све време одржавао препознатљивост и углед градиштанске одбојкашке школе. Статус члана IА или IВ лиге ВГСК је одржавао од сезоне 1991/1992. Најбољи и најпознатији играч тог другог таласа “градиштанске одбојкашке школе” је, несумњиво, Слободан Ковач.

Током постојања СР Југославије и Државне заједнице Србије и Црне Горе одбојкашки клуб ВГСК се такмичио два пута у IА лиги: у сезонама 1993/1994. и 2000/2001.

“Октобра, 1993. године, ВГСК поново наступа у првој лиги. Прву утакмицу у првенству игра у Н. Саду против неприкосновене екипе Војводине. Меч директно преноси РТС. Резултат је 3:1 за домаће. ВГСК је пружио достојан отпор. ... Прву утакмицу у I лиги игра пред својом публиком против Партизана. Градиштанска публика поново има прилику да гледа најбоље југословенске одбојкаше. Одбојка се вратила у В. Градиште. Ову сезону ВГСК завршава на солидном VI месту (Поповић 1998, 207).”

У првој такмичарској сезони (2006/2007) под окриљем Одбојкашког савеза Србије ОК ВГСК је освојио I место у оквиру IВ лиге Србије. Тиме је клуб изборио пласман у највиши ранг – Суперлигу. У елитном друштву је те године било места за само осам екипа. До 2008. године, када је ВГСК испао из Супер лиге, боје овог клуба бранио је и Михајло Митић (слика 3). Премда је касније постигао успехе на репрезентативном и клупском плану, какве само може пожелети сваки

спортиста (рецимо, златна медаља са европског првенства), у Великом Градишту је искусио свој најтежи пораз. На питање новинара (Који неуспех Вас је највише заболио?) Михајло Митић је одговорио:

“Када сам испао из Суперлиге, док сам играо за ВГСК. То ми је највећи пораз у каријери. Сигуран сам да ће болети цео живот (Вечерње новости, 7. 4. 2012).”

Наступајући за ВГСК Михајло Митић је постао члан кадетске и јуниорске репрезентације Србије. Касније ће постати и пети репрезентативац у сениорској конкуренцији који је поникао или играо у одбојкашком клубу ВГСК, четврти играч који је освајао медаље на највећим такмичењима. Јуниорски репрезентативац СФРЈ поникао у ВГСК био је и Љубиша Лукић.

Поред већ наведених успеха Миодрага (бронзана медаља са ЕП у Паризу 1979. године) и Михајла Митића (златна медаља са ЕП у Бечу 2011. године) на највећим такмичењима медаље су освајали и Владимир Трифуновић и Слободан Ковач. Трифуновић је на једном од својих учешћа (укупно четири) на ЕП освојио бронзану медаљу (у Паризу 1979. године). Најтрофејнији је свакако Слободан Ковач са укупно пет одличја. Одигравши укупно 16 утакмица на две олимпијаде стигао је до две медаље: једне бронзане (освојене у Атланти 1996. године) и једне златне (у Сиднеју 2000. године). Ковач је три пута бранио боје државне селекције на европским првенствима, освојивши два пута бронзану медаљу – у Атини 1995. и у Ајндховену 1997. године. Најзад, дрес са државним грбом у периоду од 1986. до 1989. године носио је и Ненад Ђорђевић – такође некадашњи играч ВГСК.

Биографија Михајла Митића

Одбојкаш Михајло Митић је одрастао у Великом Градишту на простору између куће својих родитеља на углу Сарајевске и Сремске улице (слика 4), фискултурне дворане Основне школе “Иво Лола Рибар” (коју је похађао), те чувеног пољанчета крај зграде Царинарнице на обали Дунава на којем се играла одбојка, односно “одбивка” како су раније Градиштанци називали овај спорт. У Великом Градишту је завршио и гимназију.

Садашњи капитен ОК *Црвене звезде* и државни репрезентативац Михајло Митић почео је да тренира одбојку већ у петом разреду, настављајући тако не само градиштанску већ и породичну традицију. Наиме, Михајлова мајка Јадранка (рођена Кадијевић) играла је својевремено за ОК *Раднички* из Београда, док је Михајлова четири године старија сестра одбојку тренирала до своје 16. године. Михајлов отац Мио-